

МАСЛЕННИКОВ

Євген Іванович

evgenmaslennikov@ukr.net

УДК 330

КРИВЕНКО

Олена Валеріївна

elena.krivenko777@gmail.com

ДОСЛІДЖЕННЯ СИСТЕМИ ФАКТОРІВ
ВПЛИВУ НА ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ
ПІДПРИЄМСТВ НА
МАКРОЕКОНОМІЧНОМУ РІВНІ

RESEARCH OF FACTORS AFFECTING ON
INNOVATION ACTIVITY OF ENTERPRISES
AT THE MACROECONOMIC LEVEL

д.е.н., доцент, професор,
кафедри економіки та
управління, Одеський національний
університет імені
І.І. Мечникова

аспірант кафедри економіки
та управління, Одеський
національний університет
імені І.І. Мечникова

У статті розглянуті основні напрями державної підтримки інноваційної політики підприємств. Визначено форми державної підтримки наукової та інноваційної діяльності підприємств. Структуровані фактори державного регулювання інноваційної діяльності підприємств. Визначені основні функції державних органів в інноваційній сфері. Дослідженні основні види і способи регулювання інноваційної діяльності в Україні. Розроблено інструменти державного регулювання інноваційної діяльності в Україні.

В статье рассмотрены основные направления государственной поддержки инновационной политики предприятий. Определены формы государственной поддержки научной и инновационной деятельности предприятий. Структурированы факторы государственного регулирования инновационной деятельности предприятий. Определены основные функции государственных органов в инновационной сфере. Исследованы основные виды и способы регулирования инновационной деятельности в Украине. Разработаны инструменты государственного регулирования инновационной деятельности в Украине.

In the article the main directions of state support of the innovation policy of the enterprises is identified. The form of state support for research and innovation activities of enterprises is determined. The factors of state regulation of innovation activities of enterprises are structured. The main function of state bodies in the sphere of innovation is identified. The basic types and methods of regulation of innovative activity in Ukraine are investigated. The tools of state regulation of innovative activity in Ukraine is developed.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, підприємство, суб'єкт господарювання, суб'єкт, державне регулювання

Ключевые слова: инновационная деятельность, инновационное развитие, предприятие, субъект хозяйствования, субъект, государственное регулирование

Keywords: innovative activity, innovative development, enterprise, economic entity, subject, state regulation

ВСТУП

Розвитку економіки України притаманний повільний темп інноваційної активності промислових підприємств, причиною є вплив системи різноманітних факторів. У сучасних трансформаційних умовах національна економіка України знаходиться у кризовому становищі, тому особливу увагу потребує дослідження системи факторів, які впливають на інноваційний розвиток підприємств.

Дослідженню факторів впливу на інноваційну діяльність підприємств присвячена велика кількість наукових робіт зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: В. Іванова, А. Каржаува, О. Побережець, Є. Масленнікова, В. Захарченко, С. Феліпової,

А. Фоломьєва, Н. Вишнякової, Ю. Маленкової, Р. Нельсона, К. Плетнева, П. Хорвата, К. Крістенсена, М. Рейнора та інші.

Незважаючи на значну кількість наукових робіт, більш детального дослідження потребують фактори впливу на інноваційну діяльність підприємств на макроекономічному рівні.

МЕТА РОБОТИ

Метою статті є виявлення та узагальнення факторів впливу на інноваційний розвиток підприємств на макроекономічному рівні.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти.

Для вирішення поставленої мети було застосовано такі загальнонаукові, всезагальні та спеціальні методи: морфологічного аналізу – при уточненні понятійно-категоріального апарату дослідження; системного та структурно-логічного аналізу; формалізації; індукції та дедукції; методу аналогії, порівняння та інтегрування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Розвиток сучасного підприємства – це процес систематичних динамічних перетворень, трансформацій його підсистем в межах встановлених підприємством стратегічних цілей для забезпечення сталого інноваційного розвитку. Тому нагальною проблемою інноваційного розвитку є раціоналізація та інтеграція всіх процесів в системі управління підприємством. Це пояснюється, з одного боку, множиною багаторівневих цілей об'єктів і суб'єктів управління, які повинні мати високий рівень узгодженості, а з іншого, – складністю їх гармонізації [4].

Державне регулювання економіки та інноваційних процесів, як відзначають багато українських та зарубіжних вчених, є одним з головних умов трансформації функціонування економіки на ринкові відносини. Держава здійснює всі види регулювання інноваційної діяльності – організаційне, економічне, фінансове, нормативно-правове.

Вища форма регулятивної діяльності – це вироблення і проведення інноваційної політики, управління інноваційною діяльністю підприємств. Така політика розробляється на основі твердження пріоритетного значення інноваційної діяльності для сучасного суспільного розвитку. Держава створює організаційні, економічні та правові умови для інноваційної діяльності підприємств.

Фактори державного регулювання, що сприяють створенню, поширенню і освоєнню інновацій, можна розділити на економічні, фінансові, організаційні та нормативно-правові.

Економічні чинники державного регулювання сприяють створенню, освоєнню і поширенню інновацій.

До них можна віднести:

- розвиток ринкових відносин;
- проведення податкової політики і політики ціноутворення, які сприяють зростанню пропозицій на ринку інновацій;
- створення вигідних податкових умов для ведення інноваційної діяльності всіма господарюючими суб'єктами;
- забезпечення ефективної зайнятості в інноваційній сфері;
- розширення попиту на інновації;
- надання фінансової підтримки і податкових пільг українським підприємствам, щоб вони освоювали і поширювали інновації через свою діяльність;
- сприяння модернізації техніки;

- розвиток лізингу наукоємної продукції;
 - активізація підприємництва;
 - припинення недобросовісної конкуренції;
 - підтримка вітчизняної інноваційної продукції на міжнародному ринку;
 - розвиток експортного потенціалу країни;
 - розвиток зовнішньоекономічних зв'язків в інноваційній сфері;
 - зовнішньоекономічна підтримка, включаючи надання митних пільг для інноваційних проектів, включених в державні інноваційні програми.
- До організаційних факторів державного регулювання інноваційної діяльності належать:
- державна підтримка інноваційних проектів;
 - сприяння розвитку інноваційної інфраструктури;
 - кадрова підтримка інноваційної діяльності;
 - сприяння підготовці, перепідготовці та підвищенню кваліфікації персоналу, який здійснює інноваційну діяльність;
 - моральне стимулювання інноваційної діяльності (наприклад, присвоєння звання Заслужений новатор України Указом президента України);
 - інформаційна підтримка інноваційної діяльності (забезпечення свободи доступу до інформації про пріоритети державної політики в інноваційній сфері, до відомостей про завершення науково-технічних досліджень, які можуть стати основою для інноваційної діяльності, до даних про виконані та завершені інноваційні проекти та програми);
 - сприяння інтеграційним процесам, розширенню взаємодії суб'єктів України в інноваційній сфері, розвитку міжнародного співробітництва у цій галузі;
 - захист інтересів українських суб'єктів інноваційної діяльності в міжнародних організаціях.
- Фінансові фактори державного регулювання інноваційної діяльності включають в себе:
- проведення бюджетної політики, що забезпечує фінансування інноваційної діяльності;
 - напрям в інноваційну сферу державних ресурсів і підвищення ефективності їх використання;
 - виділення прямих державних інвестицій для реалізації інноваційних програм і проектів, важливих для суспільного розвитку, але не привабливих для приватних інвесторів;
 - створення сприятливого інвестиційного клімату в інноваційній сфері;
 - надання дотацій, пільгових кредитів, гарантій українським та іноземним інвесторам, які приймають участь в інноваційній діяльності;
 - зниження відрахувань суб'єктами України податків до державного бюджету у разі використання ними своїх бюджетних коштів для фінансування федеральних інноваційних програм і проектів.
- До нормативно-правових факторів державного регулювання інноваційної діяльності належать:
- встановлення правових основ взаємовідносин суб'єктів інноваційної діяльності,
 - гарантування охорони прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності, зокрема, охорони таких найбільш істотних для розвитку інноваційної діяльності прав, як права інтелектуальної власності.
- Нормативно-правове регулювання взаємовідносин між суб'єктами інноваційної діяльності, а також між

ними та іншими учасниками інноваційного процесу здійснюється на основі договорів, а саме:

- договорів на виконання науково-дослідних, дослідно-конструкторських і технологічних робіт;
- договорів на виконання проектних та вишукувальних робіт;
- договорів будівельного підряду;
- договорів з надання послуг для здійснення інноваційної діяльності;
- договорів страхування інноваційних ризиків;
- договорів (контрактів) з інвесторами.

Регулювання інноваційної діяльності відбувається на базі:

- інноваційних прогнозів;
- інноваційних стратегій;
- інноваційних програм;
- інноваційних проектів;
- програм і проектів підтримки інноваційної діяльності.

Основні види і способи регулювання інноваційної діяльності в Україні представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні

Види регулювання	Способи регулювання
Організаційне регулювання інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток інноваційної інфраструктури, забезпечення пріоритету інноваційної діяльності, - моральне заохочення авторів інновацій, - сприяння модернізації, - розвиток інтеграційних процесів, - розвиток міжнародних зв'язків
Економічне та фінансове регулювання інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - розвиток пропозиції інновацій, - розширення попиту на інновації, - сприяння конкуренції в інноваційній сфері, - розвиток підприємництва, - забезпечення зайнятості в інноваційній сфері, - розвиток лізингу наукомісткої продукції, - інвестиції в інновації, підвищення їх ефективності, - створення сприятливого інвестиційного клімату
Нормативно-правове регулювання інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> - охорона прав та інтересів суб'єктів інноваційної діяльності, - охорона прав володіння, користування і розпорядження інноваціями, - захист промислової, інтелектуальної власності, - розвиток договірних відносин

Основними функціями державних органів в інноваційній сфері є наступні:

- акумулювання коштів на наукові дослідження та інновації;
- координація інноваційної діяльності;
- стимулювання інновацій, конкуренції в даній сфері, страхування інноваційних ризиків, введення державних санкцій за випуск застарілої продукції;
- створення правової бази інноваційних процесів, особливо системи захисту авторських прав інноваторів та охорони інтелектуальної власності;
- кадрове забезпечення інноваційної діяльності;
- формування науково-інноваційної інфраструктури;
- інституційне забезпечення інноваційних процесів у галузях державного сектора;
- забезпечення соціальної та екологічної спрямованості інновацій;
- підвищення суспільного статусу інноваційної діяльності;
- регіональне регулювання інноваційних процесів;
- регулювання міжнародних аспектів інноваційних процесів.

До форм державної підтримки наукової та інноваційної діяльності відносяться: пряме фінансування; надання індивідуальним винахідникам малий впровадjuвальним підприємствам безвідсоткових банківських позик; створення

венчурних інноваційних фондів, що користуються значними податковими пільгами; зниження державних патентних мит для індивідуальних винахідників; відстрочка сплати патентних мит за ресурсозберігаючими винаходами; реалізація права на прискорену амортизацію обладнання; створення мережі технополісів, технопарків [7].

Основними напрямками державної підтримки інноваційної політики є наступні:

- а) сприяння підвищенню інноваційної активності, яке забезпечує зростання конкурентоспроможності вітчизняної продукції на основі освоєння науково-технічних досягнень та оновлення виробництва;
- б) орієнтація на всебічну підтримку базисних і поліпшення інновацій, що складають основу сучасного технологічного укладу;
- в) поєднання державного регулювання інноваційної діяльності з ефективним функціонуванням конкурентного ринкового інноваційного механізму, захистом інтелектуальної власності;
- г) сприяння розвитку інноваційної діяльності в регіонах України міжрегіонального та міжнародному трансферту технологій [5, 7, 11].

Сучасний розвиток інноваційних процесів в Україні в даний час знаходиться на досить низькому рівні. Ситуація з фінансуванням науки залишається

також проблемним питанням. Про це свідчать невисокі показники рівня інноваційної активності, обсягів витрат на технологічні інновації та їх результативність, недостатнє використання наукового потенціалу країни, нерозвиненість інноваційної інфраструктури. Очевидно, що самостійність і ініціатива підприємств у просуванні інновацій мають першорядне значення. Необхідно, перш за все, забезпечити більш істотну підтримку НДДКР з боку держави, а також прийняття законів, що забезпечують реальні гарантії і стимули вітчизняних і зарубіжних інвестицій в інноваційну діяльність. Щоб підняти рівень досліджень і розробок, необхідна інтенсифікація державної політики стимулювання за наступними напрямками:

1. Цілеспрямоване формування ринку для продукції інноваційних підприємств шляхом розміщення на них державного замовлення;

2. Надання інноваційним підприємствам, у тому числі малим, виробничих площ, пільгової інвестиційної підтримки, сприяння в розвитку інноваційних центрів, технопарків, центрів технологічної підтримки [8];

3. Сприяння формуванню та розширенню мережі лізингових компаній;

4. Проведення цілеспрямованої політики з розробки та виробництва малими підприємствами нових видів продукції на основі наукомістких технологій;

5. Необхідно зміна структури бюджетних інвестицій, зокрема збільшення питомої ваги коштів, що виділяються на здійснення інноваційних проєктів;

6. З метою зниження ймовірності втрати вкладених інвесторами коштів в результаті невдалої реалізації інноваційних проєктів доцільно здійснювати їх страхування, у тому числі за рахунок бюджетних інвестицій;

7. Пільгове кредитування науково-технічних розробок в пайове фінансування великих проєктів, створення інституційних умов для розвитку венчурного фінансування.

Розвитку інноваційної діяльності може також послужити інтеграція малих підприємств у виробничі мережі потужніших економічних структур, причому особливу роль у вирішенні цієї проблеми буде грати кооперування зв'язків. Організаційні форми такої інтеграції найрізноманітніші: лізинг, довгострокові контракти на поставки комплектуючих матеріалів під певні фінансові гарантії. Перевагою такого варіанта промислової організації є створення гарантованих ринків збуту для інноваційних підприємств [2].

Інструментами державного регулювання мають стати:

– соціально-економічні та науково-технічні прогнози державної політики в галузі фінансів, цін, грошового обігу, відтворювальної, структурної політики;

– державно-адміністративні, загальноекономічні та ринкові регулятори;

– федеральні і регіональні програми, баланси і моделі оптимізації економічних процесів;

– державні замовлення і сучасні контрактні системи;

– індикативні механізми і регулятори діяльності державних підприємств і організацій та інших форм власності;

– механізм інтеграції регуляторів і структур.

ВИСНОВКИ

На сьогоднішній день однією з головних проблем України залишається формування фундаменту для ефективної її роботи на міжнародних ринках. Найбільш перспективним варіантом підвищення конкурентоспроможності країни є активізація інноваційної діяльності. Для цього необхідно ідентифікувати систему факторів, оцінити їх вплив на інноваційний розвиток підприємства. В свою чергу, виявлені фактори необхідно враховувати при виборі стратегії інноваційного розвитку підприємства.

Таким чином, на інноваційний розвиток підприємства впливає безліч факторів, різноманітних за своїм походженням і сферами впливу (за простором та у часі). Для кожного окремого суб'єкта важливо нівелювати вплив дестимулюючих факторів і максимально підсилити дію факторів, які сприяють активізації інноваційної діяльності залежно від життєвого циклу підприємства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/40-15>

2. Смирнов С.С. Стратегический менеджмент. – СПб.: Питер, 2002. – 128 с.

3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посіб. / С.М. Ілляшенко – Суми: ВТД: «Університетська книга», 2003. – 278 с.

4. Підкамінний І.М. Системні фактори впливу на інноваційний розвиток підприємства/ І.М. Підкамінний, В.С. Ціпурида// Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". – 2011. – № 3.

5. Попов С.А. Стратегическое управление: 17-модульная программа для менеджеров "Управление развитием организации". Модуль 4. – М.: ИНФРА –М, 2000. – 304 с.

6. Глущенко Л.Д. Усовершенствование государственного регулирования инновационной деятельности промышленных предприятий Украины / Л.Д. Глущенко, Т. Н. Пилявоз// Молодой ученый. – 2013. – №9. — С. 169–173

7. Реструктурирование предприятия: Рациональная система бизнес-единиц. Обществ. Гос. фонд "Российский центр приватизации"; консультацион. компания MCKINSEY COMPANY, INC. – М.: Дело, 1996. –198 с.

8. Заречнев А., Мусиенко В., Матвеев О. Состояние инновационной деятельности в Украине. Вісник економічної науки України 2012. – № 2.

9. Яковець Т.М. Формування механізму розвитку інноваційного потенціалу підприємства. // ВІСНИК КНУТД – 2011. – № 2.

10. Maslennikov E.I. Strategic assessment of the financial sustainability of the industrial enterprise: [Електронний ресурс] / E.I. Maslennikov // Економіка:

реалії часу. – 2014. – № 6 (16). – С. 111–115. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2014/No6/111-115.pdf>.

11. Інноваційна економіка: теоретичні та практичні аспекти: [моногр.] / за ред. д.е.н., доц. Є.І. Масленнікова. – Херсон : Грінь Д.С., 2016. – Вип. 1. – 854 с.

12. Poberezhets O.V. Multi system evaluation of economic state sector enterprises : [Електронний ресурс]

/ O.V. Poberezhets // Економіка : реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 4 (20). – С. 52-58. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/No4/52-58.pdf>

13. Побережець О.В. Особливості обліку доходів і витрат від інвестиційної та інноваційної діяльності / О.В. Побережець // Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. Т. 1, вип. 2/2. – Одеса: Наука і техніка, 2014. – С. 91-99.